

શ્રીમદ્રણકલામંદિર લિમિટેડ, આલિયા, અમદાવાદ.

શ્રી

સમય—નીતિમય

કિશોરકુમાર.

નાટકનાં ગાયનો

(દુકસાર સાથે.)

(સર્વ હક સ્વાધીન.)

મુદ્ર ૩૦—૨—૦

મુખ્ય પાત્રોનાં નામ.

જગતસિંહ—વિપુલનગરનો રાજા.

માનસિંહ—ચિત્રનગરનો રાજા.

કિરીટકુમાર—માનસિંહનો પાટવી કુમાર.

રસિકા—વિપુલનગરની રાજકન્યા.

જનકમસિંહ—કિરીટસિંહનો ભાયાત.

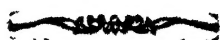
વિષ્ણુરામ—રાજપુરોહિત.

ધીરસિંહ—કિરીટકુમારનો મિત્ર.

વિદ્યુત્રામા—પદ્મપુરના પ્રધાનની દીકરી.

નવી—વિષ્ણુરામની સ્ત્રી.

લાલો આરોટ—મહંત, સાધુ, પ્રધાન, વાદી, હાંમવાળો, મંત્રી
સીપાઈ, માછી, રસ્તે જનાર વગેરે વગેરે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૭૨

વર્ગીક

• પુસ્તકનું નામ કિરીટકુમાર મારફત
ગાયના

વિષય દ - : ૨ - ૪

શ્રી

કિરીટકુમાર.

નાટકનો દુકમાર.

અંક ૧ લો.

મંગળાચરણ-સૂત્રધાર-નટી-બાળાઓ.

વિપુલનગર અને ચિત્ર નગર રાજ્યો વચ્ચે આવેલા જંગલની માલિકી માટે લાંબા વખતથી ઝઘડો ચાલી રહ્યો છે, તે જંગલમાં ચિત્રનગરના રાજા માનસિંહજીના કુમાર અને આ નાટકના નાયક કિરીટકુમાર શિકાર માટે નીકળી આવેલ છે. તેજ જંગલમાં તે જ વખતે વિપુલ નગરના મહારાજાજીતસિંહજી પણ આવેલા તેમની કન્યા અને આ પ્રયોગની નાવિકા રસિકાપણ છે રસિકા દાથી ઉપર બેઠેલી છે એવામાં તેમણે થઈ જંગલમાં નાશી જાય છે. રસિકા પડવાના બચે એક વૃક્ષની શાખાને વગળી રહે છે અને સહાય માટે પુકારે છે. કિરીટ તેને જાણે છે અને અન્યોઅન્ય પ્રેમપાશમાં પડે છે. છતાં માણસો આવી પહોંચવાથી જનને જૂદાં પડે છે.

કિરીટકુમાર આ જંગલમાં આવેલો છે એવા સમાચાર વિપુલ

નગરના કેટલાક ખાનગી જમસેને મળવાથી વાદી, હાંગવાળો અને મંત્રી વાળિયાને વેશે તેને પકડવા નીકળેલા જણાય છે. તેમનો બેઠો કિરીટ સાથે થાય છે. વાદી, હાંગવાળો મરાય છે અને મંત્રી નામી છુટે છે.

રસિકાના પ્રાણુ સ્ક્ષણની વાત સાંભળી ત્રિપુલનગરના મહારાજા અવગના કારણ રૂપ જંગલને અને મંગળના કારણરૂપ રસિકાને કિરીટને કન્યા દાનમાં આપવાનું ધારીને ત્રિપુલનગર પુરોહિતને ચિત્રપુર મોકલેલા તે કાર્યસિદ્ધિ કરી પાછા આવતા એકલા જણાય છે. ભાગ્ય દેવી અને પ્રેમદેવીના સંવાદ તે સાંભળે છે અને તે જહીને ચાલ્યો જાય છે.

કિરીટકુમારની સાથે ત્રિપુલનગર મેમાન તરિકે જતો તેનો પિત્રાધ ભાધ જન્મમસિંહે રાજ-રમણી લોભ વશ થઇ કુડમાં ધકકો મારી પાડી નાંખેલો અને એક મહાત્મા કૃપાએ જ્યેસો કિરીટકુમાર ધ્રુવર સ્તુતિ કરે છે ત્યાં એક કુતરો આવી દુધનો પ્યાસો અને લાડુનો કંડિયો મૂકી જાય છે. ધ્રુવરસ્તુતિનું પ્રત્યક્ષ દ્રશ્ય તે પ્રસાદને ગણી કિરીટકુમાર ખાય છે અને ક્યાં જવું તે વિચારે છે એટલામાં એક યુવાન સાધુ આવી તેને લઇ જાય છે.

કિરીટકુમારને કુડમાં ધકકેલી પાડનાર જન્મ સેનાનાં વખાણ કરના પ્રવેશે છે. તે સેનાનું એક ઝાડમાં સંતાડે છે—ત્રિપુલનગર તે સંતાડતાં જુએ છે. ત્રિપુલનગરની નવી ત્યાં પ્રવેશે છે. તે પશુ ત્રિપુલનગરને સેનાનું લઇ જતો જુએ છે.

સાધુની મહી મહાત્મા વગેરે જણાય છે. યુવાનસાધુ સાથે કિરીટ ત્યાં આવે છે. મહાત્માએજ યોગ જગથી કિરીટને ખચાવેલો જણાય છે. મહાત્મા કિરીટને એક તરવાર અને કરામતવાળી કલમ બેટ આપે છે. અને ત્રિપુલ નગર આગળ ઠાકે છે.

અનુરાગી રસિકા અને ચતુરા પ્રેમવાર્તા કરતી જણાય છે.

યુવાન સાધુ ઓ કીરીટ પુત્ર મળે છે. કરામતવાળી કલમ કીરીટ સાધુને ભેટ આપે છે.

વિપુલનગરનાં બાળકો ગમ્મત કરતાં જણાય છે. નાસી જાય છે કીરીટ ત્યાં આવે છે. વાધમયથી જીંદગીના આનંદો અને લોકોના રક્ષણાર્થે કીરીટ વાધ પાછળ પડે છે.

વાધને મારી નાંખી તેના કાન કાપી કીરીટ ચાલ્યો જાય છે. કાનલખાં નામના મિયાં તે વાધ પોતે માર્યો એમ બહાનું કાઢી સ-જ્ય તરફથી મળતું ઈનામ લેવા ધારે છે. એક પાટીદાર આવે છે તે જીંદગી છે. જાણે રાજદરબારમાં વાધને લઈ જાય છે.

રાજદરબાર કીરીટકુમાર સ્વાભાવિકરીતે કુંડમાં પડી ગયો, એવી યુક્તિ કાઢી કૃત્રિમ શોકથી જનજનમ રડતો પ્રવેશ કરે છે. તેને રાજા અશ્વાસન આપી રોકે છે. મિયાં વાધમારખાં મરેલા વાધને લઈ આવે છે. વાધના કાપેલા કાન ઉપરથી કપટ પકડાય છે. દરબાર બરખાસ્ત થાય છે.

ધરેણાં લેવા જલમસિંહ આવે છે. યુવાન સાધુ-નવી પ્રવેશ છે. નવી યુવાન સાધુને ધરેણાં આપે છે. નવીના ગયા પછી જલમસિંહ યુવાન સાધુને મારે છે. ધરેણાં અને કરા-મતવાળી કલમ છીનાવી લે છે.

હિરાબાગમાં રસિકા સખીઓ સાથે આવેલી છે ત્યાં જલમ-સિંહ અને કીરીટ પ્રવેશેલા છે. રસિકા સખીઓ સાથે ગરબો માપ છે. ગરબો પૂરો થતાં જલમસિંહ પ્રેમની માગણી કરે છે પણ રસિકાએ તેનો તિરસ્કાર કરવાથી તે તેના ઉપર જુલમ કરવાનો યત્ન કરે છે. કીરીટ રસિકાને બચાવે છે ને જલમની ચોટલી કાપી લે છે.

અંક ૨ નો

કિરીટકુમાર એકલો ગરીબ વેશમાં પદ્મપુરમાં આવે છે. રાત્રિ ગમે ત્યાં ગાળવી ધારી પ્રધાનને ઓટલેજ પડી રહે છે. બહાર વટીઓ ખુમાન ત્યાં પ્રવેશી પ્રધાનને મારવાના વિચાર કરે છે. કિરીટ જાગે છે. બહારવટીઆને તે મારે છે અને ધાયલ થઇ પડે છે. પ્રધાન ત્યાં આવે છે. કિરીટકુમારને સારવાર માટે અંદર લઇ જાય છે.

કિરીટને શોધવા નીકળેલો વિષ્ણુરામ આવે છે. અને પદ્મપુરમાં કિરીટની તપાસ માટે જાય છે.

પ્રધાનકુમારી વિદ્યુતપ્રભા કિરીટની પાસે આવે છે. પ્રેમની માગણી કરે છે. કિરીટ તરફથી અસ્વીકાર થતાં તે ક્રોધ કરી ચાલી જાય છે. વિષ્ણુરામ ટેલિઆ વેશે ત્યાં આવે છે. રસિકાના સમાચાર કહે છે.

વિષ્ણુરામ કિરીટ પાસેથી વિપુલનગર આવતાં નવીને નાશી ગયેલી જુએ છે. આખા જગતને ફરીથી ન પરજુવા સૂચના કરે છે.

શોક કરતી રસિકા અને ચતુરાને વિષ્ણુરામ મળે છે ને કિરીટના સમાચાર કહે છે ને પછી ચિત્રનગર જાય છે.

ચિત્રનગરમાં આવતાં પ્રથમ વિષ્ણુરામની નવી દક્ષિણી વેશે આવેલી જણાય છે. રસ્તે જનારને વિષ્ણુરામ ધીરસિંહનું ઘર પૂછે છે. કોઇ ઘર બતાવતું નથી.

કિરીટકુમારનો મિત્ર ખીરસિંહ શોક કરતો જણાય છે કટારથી આત્મ-હત્યા કરવા ધારે છે. લાલો ખાશાટ-તેનો મિત્ર તેને બચાવે છે. વિષ્ણુરામ ત્યાં આવે છે. સર્વે ખબર કહી રજા લઇ જાય છે.

ધણીરણી થઇ પડેલો જલમ ધર્મેશ્વરમાં આવે છે. વિષ્ણુરામે પશુ ત્યાંજ રસ્તામાં જતાં ઉતારો લીધેલો છે. જાલમે કિરીટકુમારને મારવા

માટે મારા મોકલ્યા છે તે વાત જણાય છે. નવી નીકળી આવે છે. વિષ્ણુસમ પકડાય છે. સિપાઇને સ્વાધીન થાય છે. નવીને પણ મારી નાંખવાનું જલમ ધારે છે. ધીરસિંહનો મિત્ર માટે બળાપો, ધીરસિંહ માળીને વેશે અને ધીરસિંહનો છોકરો માલથુને વેશે જમાદારને પ્રેમાધીન બનાવી વિષ્ણુસમને છોડવે છે માળીને વેશે ખત્તી ગયેલા વિષ્ણુસમને લાલો ખારોટ મળે છે. ધીરસિંહને બચાવવાવાળા ખારોટ ને વિષ્ણુસમ કહે છે.

નવી નાસી છુટે છે. વિષ્ણુસમ તેના ઉદ્ધારો સાંભળે છે. નવી પદ્મપુર જામ છે. વિષ્ણુસમ પણ ત્યાં થઈ વિપુલનગર જવા ધારે છે. કિરીટકુમારના પિતા માનસિંહ શોક કરતા રતનાકરમાં પડે છે.

અંક ૩ જો.

માનસિંહ ખારવાઓની મદદથી ખચેલો શોક કરતો આવે છે. ખારવાઓ ગાય છે. માનસિંહ રજા લઈ ત્યાંથી નીકળી આવે છે. નાસિપાસ થયેલી વિદ્યુત્તમા નવીની મદદથી કિરીટને ફસાવવા જાળ પાથરે છે.

લાલોખારોટ, દરીઆમાં નાંખવા લઈ જતા ધીરસિંહને વેરિસાલ વગેરેની મદદથી છોડાવે છે ને તેને બદલે દૂરસિંહને કામળામાં પૂરે છે.

પદ્મપુરના રાજાની કચેરીમાં કિરીટનો ન્યાય, મહંત, માનસિંહ, લાલોખારોટ, ધીરસિંહ વગેરે ઝોકા થાય છે. વિષ્ણુસમ ત્યાં આવી

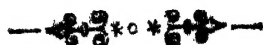
સર્વને વિપુલનગર લઈ જવાની તકવીજ કરે છે. રસિકા કિરીટ વિના અન્ય પતિ ન કરવાની દૃઢ પ્રતિજ્ઞા લે છે.

જગતસિંહરાજ ખાનગી ઓરડામાં પ્રધાન વિષ્ણુરામ, વગેરે સાથે વાતો કરે છે.

શેઠ કરતી રસિકાને તેની સખી ચતુરા સમજાવે છે એટલામાં ત્યાં રાજા રાણી આવે છે. અને શત્રુનો પરાજય કરવા યોજના બતાવે છે.

કિરીટકુમાર સેનાપતિ અને યોદ્ધાઓવાળો રણભૂમિનો દેખાવ.

રસિકા અને ચતુરા દરબારમાં જાય છે, વિપુલનગરનો દરબાર સર્વેનું મળવું અને કિરીટ અને રસિકાનો હસ્તમેળાપ-રત્ન.

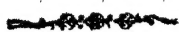

!! ॐ ઐ !!

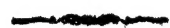
ઐ સદ્ગુરવે પરમાત્મને નમઃ

કિરીટકુમાર

નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ.

સ્તવીએ જગનાટકનટને

સ્તવીએ કૃતમાયાપટને—સ્તવીએ

સકળ રસનિધિમથન વ્યાપ્ત, હાથને—નાથને—

સત્થને—તત્વને; અકળ રસના ખેલ અદ્ભુત—

જગનાટકનટને—સ્તવીએ.

સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, ગ્રહ સારા, સાગર, સરિતા, સરજળધારા,
ગિરિ, વન વેલી, વૃક્ષ અપારા, દેવ, દૈત્ય, માનવ જીવન્યારા.

સર્વ આ છૂટ અંતરે,

એક યુગ પદ સંચરે,

પરમદૃષ્ટા સ્વયં તુહરે.

વિશ્વાત્મને-સર્વાત્મને-જગનાટકનટને-સ્તવીએ.

(૧૦)

(૨)

અહા સુખદ ઉબ્ધુત્કટકેરી સાંજ

રચું કંથ રીઝવવા કાળ સાજ (૨)

અધને શિતલ જળાશય ઝીલી

પવન લહરિ ધારે ગતિ શીળી

ઝાંખી દિયે નક્ષત્રરાજ—

અહાં

તપો તપો રસા શુષ્ક અધ તપને

ઉબ્ધુ શ્વાસ મૂર્છો જર્ષો પતિજપને

રટે રસિક અંદ્ર શીરતાજ—

અહાં

ઝીણાં ઝીણાં જુધ પુલ શયન ખીજાવું

કુંદની માલ સુગંધી બનાવું

પુષ્પવિંજન થકી નાંખું વા જ—

અહાં

હિમસમ સાકર દૂધ કરાવું

રસિકશિરોમણિ પતિને ધરાવું

આછાં સળુ પટ કંથકાજ—

અહાં

પરિમલમયજળ છોડું પુનારે

પ્રેમટલિની ઝડી પડી ત્યારે

અતિસહ રમતાં શાની લાજ—

અહાં

અંક ૧ લો.

(૩)

ચિત્ર જગત આ નવ નવ રંગો
 ક્ષણ ક્ષણ પલટે માયા વિભંગો— ચિત્ર૦
 જનગણુભતિ રતિ ગતિ નથી કરતી
 માયાસાગર ઝોટને ભરતી
 કાળનણે વશ નહીં તે તરંગો— ચિત્ર૦
 અધટિત ઘટના પટીયસી ફૂલાવે
 દનુજ તનુજ દિતિસુતપર ફાવે
 ઉડી રહી જ્યમ નભશુ પતંગો— ચિત્ર૦
 જે ક્ષણ જે સ્થળ જે અન્ન-પાણી
 નિર્ણિત જ્યમ ત્યમ લાવે તાણી
 અકલ સકલ જગના સઉ ઢંગો— ચિત્ર૦
 પગ જળ ધીતળ, પગ ગિરિશિખરે
 માયાવશ નર દિશિ દિશિ પિયરે
 હુપક હૃદયે મારે ફલંગો— ચિત્ર૦

(૪)

જાશે જાશે (૩) આમ શું રતન હાથે મ્હડી?
 જેરે સંયોગે યોગ મળ્યો આ રે
 તેમ શું મળશું વિણ યતન ? ધન્ય ધડી— જાશે૦
 શ્યામા શાને (૩) સંકેત? આપો રંગ
 પ્રેમ અને મર્યાદા પીડેરે,
 જાણશું હું ધરશે ન શોધ, કરશે મળ— રથમા૦

(૧૨)

(૫)

મે હું બાદી જંગલ જંગલ ફિરકે સાંપકું લાતા
સાંપકું લાતા, ખુબ નચાવતા, મૌઝર અચ્છી બજતા
લોક ફુસલાતા, પૈસા કમાતા (૨) મોજ હુવેયાં બતા.—મે'હું.
છાં છુમંતર ઇસ્મ ધનંતર, જડી બુટી અજમાતા
ઝેર ફિટાતા રોગ મિટાતા (૨) માન જગોજગ પાતા—મે'હું.
શાહ કચેરી, ઔર જ્યાં મેરી ખીનડર સળધર બતા
એલ દિખાતા, બાતમી પાતા (૨) સચ્ચા મત્રિ સુહાતા—મે'હું.

(૬)

સુમનોહરી અહા સુંદરિ ! બળી વૃત્તિમાં હરી ચોગમે
હરી ચિતને સરી દૃષ્ટિથી ખરી તોય મન તેમાં રમે—સુ०

વૃષ્ટિજા બીતુ વપુ સુંદર
ઘોત કમળસમ મુખ વિભ્રમભર

મુખહર, દુઃખહર, રસભર, મનહર, એનાવિના કાંઈ ના ગમે—સુ०

તનુકલિકા, અતિ રસિક સુકોમળ
અંગકુસુમકળિ ટપકતું રસજળ

ખળ ખળ, પળ પળ, થળ થળ, જળજળ, વાયુપ્રવાહે તનુ ભમે—સુ०

યૌવન અર્થ સમર્થન કરણ
જીવનરસતાણું ગાળું એ ઝરણ

તરણ, ધરણ, ગરણ, શરણ, ફરીબાવ આ મનને દમે—સુ०

(૭)

હું છું ભાગ્યતણી દેવી મારી સત્તા ખરે કેવી ?

બધી દુનિયા નચાવું નવ રંગે

આશ આપું કાપું પાછી મંચી બાંધું કિમંગે.

(૧૩)

પણુ પ્રેમની હું દેવી નહીં સત્તા જેવી તેવી
મારા સેવકને શું તું સતાવે
કરે કરોડો ધા પણુ મારા ભકતજનોપર નહીં ફાવે.

તુજ સમ તાંતુ તોડ્યા કોટી મોટી વાત કરે જ્ઞાને ?
વળિ કળખળ અજમાવું, અનુભવ વચનો મૂઠ ન તું માને.

કર કંકણ દર્પણમાં જ્ઞાને જેવા જવું અરે ગાંડી !
ખળ અજમાવો ખન્ને કિરીટ-રસિકપરે યત્ન ગાંડી

(૮)

આતો જગ્યુંરે ઇદં તુલમ તૂત,
ભાગો ભાગેરે ભાસે ભડકેલ ભૂત
આરે મેર ખાવા ધાય
ગીતાં ધાંટો તાંણી ગાય
આહા ! ખાધોકે ખાય
ભમે કંપે આ કાય—
હશે ચૂડેલો—હા હા હા
ભૂતાવળ ખેલો—હા હા હા
ખટલો મેલોરે—ઈદં

આતો.

(૯)

બહાર કરો બહાર કરો નરહરે મોસરી,
બીડ હરો બીડ હરો, નિર્જને હિંગારી—
પાળિયો પ્રદહાદ, આહથી મગ્નેન્દ્ર તારી,
ગોપી ગોપ વાળી પ્રભુ, મધવામદ મારી—
દ્વાપદિપટપૂરણ ચંદ્રહાસ ખાંભ ધારી

બહાર

બહાર

(૧૪)

અમૃત રસ દાખ્યો મિરાંતણું વિષ નિવારી—

બહાર

તેજ આજ સાજ રાખવા દ્યાળુ મારી

ના અનાથના વને સુનાથ દો વિસારી—

બહાર

(૧૦)

સોના સોના સોના તારો કેવો પીળો રંગ

કેવો પીળો રંગ વાહ્યાહુ હુંતો તુજથી તંગ—

સોના

જરી, ચોરી, ચાડી, ખુન, એ રસ્તા તારા રહેલ

કરે મજબૂરી કો કો મૂખા (૨)

સાચા સુંદલ બેલ—બેશક—સાચા સુંદલ બેલ—

સોના

તારા વાળો કરે ચાલ્યો તે જાયે ત્યાં પૂજાય

ડાહ્યા ડમરા તુજવિષ્ણુ દાદા (૨)

બેસી બગાસાં ખાય—ખરે ખર—બેસી બગાસાં ખાય—સોના

પથર જેવા પથરા લઇને કહેશે તેને દેવ

છો તે પથરે માથુ ફેડે, સોના મારે તારી સેવ—

સોના

(૧૧)

નારી કેરાં નયને વચને કંઈતો માર્યા,

જો નારે માર્યા, દેવે તેને ન ઉગાર્યા

આ આંખલડીના અણસારે

ભીતર ધા કરિયે મારે

ના ના કહી બનીયે બહુ કાલાં

પ્રેમે પાશે થઈ લેયે ખાંધી—(મંમી)

ખાંધીને લેયે સાંધી

ન છુટે-ન તૂટે-એ બેડી ધલાદી—

નારી

(૧૫)

(૧૨)

બાંધણીયો તરવાર બજનકી બાંધણીયો તરવાર
ધીરજકી રખલો હાલ બજનકી
ગુરૂ ગમ બખતર સજલો સાધુ, ચાન તુરી અશ્વાર
જગરન ખીચમે કર ધીંગાણા, લોભકુ કરના કાર
બેદ બચન બંદુક કર લોકે, વૃત્તિ કર એકતાર
ખડગ્ય કર સ્વીરાજ્યકો સાધો, પાઓ આનંદ અપાર

(૧૩)

પ્યારે મેરે દુઃખસે મત ગમરાના
તિકત કટુ અર અમલ લવન ખીન, કેસા મધુર રસ ખાના
દુઃખખીન સુખકો સ્વાદ કહાં હે, મત હોનાજી બેરાના
તાપ પ્રહાર ખીન ક્યોં લોહિકા ખડ્ગ સુંદર બનજના.
ગિરિસે ગૌરેખીન જલ સરિતાકો, ક્યોંકર ઉદધિ મિલાના
ધીરકા ધર્મ હૈ દુઃખસે ન ડરના, સુખ સમયે ન દુલાના

(૧૪)

નહિ સખિ સમતા

શું હૃદય ચિત્રસહ પટકરકૃત છખીની?

પ્રથમ થતાં મુખ નયનની ભેડી,

રસિલે હૃદયે આ છખી ભેડી,

રતિસ્સ મન ગમતા—નહિ સખી સમતા

જડ પટ ક્યાં? તવ હૃદય સુપટ ક્યાં?

રતિ થતિ રસ ક્યાં? રંગ કૃત્રિમ ક્યાં?

નહિ સખિ તરતમતા?—નહિ સખિ સમતા

(૧૬)

(૧૭)

રસપૂરે ભરીયું મુખડું મન તુમિ આપતું
રતિપતિ સરખું શોભતું
જુખ સઘળી બામતું—રસ પૂરે
હિર અંસ ખાહુ શોભાય
મન જાય—ન ધરાય.
આતિ રહેતું ટાંપતું—રસપૂરે
કટિ સિંહ સમી પગ પદ્મ સમા
અધરામૃત પાન ચઢતી રમા,
બકુટી ધનુ નેત્ર વિશાળ મહા
મન હરખે—તન તલખે
હાથી મનડું ઝાંખતું—રસપૂરે

(૧૮)

આવો આપણે પાને રમીયે,
પૈસા માટ પીતાને દમીયે,
કંઈ કંઈ મન ગોઠે ત્યાં બમીયે,
સાઠ કરી મન માન્યું જમીયે,
નાના પશુ પ્રભુને ના ગમીયે.
વાંછી ટોપી પહેરી ફરીયે,
કહેવું કાઢતું રજ નવ કરીયે,
સાડકવાયા કોથી ન ડરીયે,
બણવું ગણવું કદી નવ જરીયે,
વશુ ઠાવે માખાપ ન ફરીયે.

(૧૭)

લાઠી લાઠી નિત્યે સઢો લાવો,
 કહે કોઇ બનવા બાવું બાવો,
 પૈસા ચોરી ખાવો ખાવો,
 જૂઠું બોલી બધાપર ફાવો,
 પણ પ્રભુના મહા ચોરજ કહાવો,
 ચોપડી વેચી ચેવડો ખાઇયે,
 બાગમાં બેસી બાળાં ખાઇયે,
 મુઠ મારી નાટકમાં જઇયે,
 પણ પાછળ ઝાઝું પરતાઇયે,
 માને મારી નાશી જવું,
 કહે કોઇ બમવું તેને વ્હાવું,
 નામ નિશાળનું નાશી જવું,
 દિવાનનો હું બાળ કહાવું,
 પણ પાછળ રહેશે પરતાવું,

(૧૭)

સારી આલમ કે લોક દેખો કેસી સીકલ [૨]
 દેખો સિકલ (વ્હાવ્હા) કેસી સિકલ—સારી
 કુલશ લગાકે મેને દાઢીકિધ કાલી
 છુટ્ટેપનેમાં જીવાનીકી નકલ—સારી
 ટી હે પાધ શીર અખિયાંમે સુરમા
 છતિકા સિના કેસા ગયા નિકલ—સારી
 બાંકી કમર બિચ કટાર જમૈયા
 દો રોજ મેં અઢે કાશ કરતા મજલ—સારી

(૧૮)

બુઢા મીયાં કહે કે ભોક હે બુલાતે

અધે હો ગયે સખ બોલતે ફાળલ—સારી

(૧૮)

અય નરવર પરવર તુમપર હમ બલિહારીયાં,

હમ વારીયાં, બુલ બારિયાં

તવ બસતી બસતી એનમે સખ બય ટારી

દામ કામ છઞ્છિત પાછકે, સારિ તરેહ સે સુખકારી

બીરતારી—તવ બસતી—અય

(૧૯)

મન ચાહ્ય કંઈ ને ધાય કંઈ, હરિની માયા સમગ્રય નહીં

સુખ ચાહી જમાઈ પસંદ કર્યો, દુઠેવ વિવાદની પહેલ હણ્યો.

સુખ અમૃતપાત્ર તૃપાથી ધર્યું, હળ્યું તે તત્કાળ ન હસ્ત ધર્યું

ધન યોગ્ય સમે નભ સજ્જ થયો, પણ ના વરસ્યો વિખરાઈ ગયો.

(૨૦)

પ્યારિ અલક તોરે ને, મેરિ અલક સુલાવી

હું તો જોગી જાણી આવી, મને સંજોગી બનાવી

દેખ દગન અગન મેરે મન બરસાવી

એતો ચોરાસી આસન લાળી છુણી સજાગાવી

મેરી જાન-રાખોસાન-જાન મેરા મતહર

ભમી હું ભભૂતપર, દેદે ખાલા પ્રેમભર

મોહી જતા બુથ પર, મોહ્યા મે તોરે અધર

આવું-આનાઈ-પ્યારિ

(૧૯)

(૨૧)

બન્યો હું ખુબ રંગીલો આજ;

કેવો છે વાંકડો મૂછનો આંકડો ને આ સોનેરી સાજ-બન્યો.

કેશ બનાવિ સગવિ શરીર બની અતિ બેશ સુવેશ કરીને;

અંદરુખા રસિકા મળવાનિ ખરેખરિ આશ મને જ ધરીને;

આવિ ઉભો થઇ આતુર બાગમહી નજરેથી નિહાળું પરીને:

શાંત કરું બળતું મમ ચિત્ત, હરી, ગઇ જે મમ ચિત્ત હરીને

થાશે રસિકા બેશક ઘેલી, જેતાં જલમને જ નવેલી;

થાશે ત્યારે પટરાણી એ જ્યારે, આપણે ધરશું તાજ-બન્યો.

(૨૨)

ખીલી રહ્યો ઋતુરાજરે, આજની ધડિ તે રગિયામણીરે સોલ,

સુંદર આ સખીનો સમાજરે, રમી રહી રસિક શિરોમણીરે સોલ,

સ્થળ સ્થળ કેશ ખીલિયાં, વનવન કનકસમાન

જન જન પર રતિનો પતિ, સાથે તીર કપાન

અલિગણ કલિકલિ પર જઇ ભમતા,

ધુમિ ધુમિ યુમિ લઇ રંગ શું રમતા,

મદન ધનુષ્ય તણી દોરી શા દમતા,

મનકું જપે પિયુ પિયુ મનગમતા;

પળ પળ પતિ સંભારતાં, જળ જળ નયને જાય

કળ બળ કરીને કંથને, લાવે તો સુખ થાય

આત્રતણો મોર પવનલહરિ ચક્રી બાણ બની,

તનમન દહી પ્રાણુ લિયે, સકળ મર્મસ્થાન હણી;

પતિ દષ્ટિ વૃષ્ટિ પૂર્ણ થાય, તો ચિત્તની તૃપ્તિ ટળી-

(૨૦)

વેરિ કામ થઇ મિઠા અમ પ્રેમસુધારસ પાપ,
જેમ તપી ધરણી જળે બહુ ફળમય થઇ જાય;
રંગ રસ રમિયે નમિયે નાથ કુખમાં શોભિયે વાર
સફળ સફળ અવતાર સાર ધાર
કંથ શું રમે તે ધન્ય કામનીરે લોલ,
ભારી ભાગ્યશાળીજ તે ભામિનીરે લોલ—

(૨૩)

નયન તું ફરકી રહ્યું શાને
ફરકી રહ્યું શાને—નયન તું
તારે હારે હૃદયે પેઠી, મૂર્તિ રહે જે નિશ્ચયિત બેઠી
તેની આજે થાશે બેઠી, શાંતિ ધરી જાને—નયન તું

(૨૪)

પાપ પાપ નિકળ, વિકળ સકળ તું ખળ—પાપ પાપ
સુંદરી તારી હજુર, બોલમાં મજુર,
અર્પુ તુજને ઉર, ફૂટ રે' તું દર
ન મન તું કર નિકર, નફટ લફટ, કપટ, શર
છોડું કેમ ? તોડું રહેમ, બેટે ન તો ચીર ઉર
આપું શાપ—પાપ પાપ

(૨૧)

અંક ૨ જો.

(૨૫)

એકલડો હું આ અવનિમાં આમથી ત્યમ અથગ્રહં
 નક્ષીપતણા ફટકાનો માર્યો જેમ દડો તેમ થાઉં —એકલડો
 માતાપિતા મુજ મરશે જુરી જુરી દુઃખ હશે ખમતાં
 રસિકા રસ કરમાઈ જશે બધો કાળ જશે કેમ ભમતાં—એકલડો
 વનમાં પુષ્પ સુગંધ ધણેરી શોભાપણુ અતિ સારી,
 ભોગી વિણુ કરમાઈ મુકાઈ જાય બની બધી છારી--એકલડો
 સખળ શ્રદ્ધા, પ્રેમ પરાક્રમ, ગુણુ વિદ્યા અતિભારી,
 પ્રસંગવિના ન પ્રકાશજ પામે, ભાગ્યતણી બલિહારી--એકલડો.

(૨૬)

ફરકે અંગમારે આ શું રે સૂચવાય છે
 આ શુકન કેવા થામ છે શું ભાવી જણાય છે.
 અનંગ રંગ રેલું,
 ઉગંગથી હું ખેલું
 તો ચિન્હ માતું સારાંજ-- શું
 હું જોડી જોગ્ય પામી,
 વિનોદમાં વિસમી
 કરી પ્રાણુથકી પ્યારાજ-- શું

(૨૭)

એ વચન તીરમાર ના અમે તો નારી રે
 કંઈ ન બનોરે--હાં-

(૨૨)

માયાતણાં પુતળાં અમે જુઓ વિચારીરે
ત્યજીનય જે પસ્તાય તે અમે તો નારી રે
જાણે જાવ કરો દિલ મ્હાય—

ઠીક

(૨૮)

મમહૃદય તૂમ થયું સાચે
પ્રાણ અધિક પ્રિય સુમુખી ખજર સુધી મન મદબર થઈ નાચે—
પ્રીતિરસાયણ પરમ અઘૌકિક, જેણે ન ચાખ્યું તે નરને ધિક
કવણુન ઉર રસ લઈ તે રાચે ?—
સુરવર મુનિવર યતિ પ્રતિ યોગી, દિતિસુત નરવર ત્રિભૂવનભોગી
પ્રીતિરસ કર ધરી રાચે—
ગોપ સુતા ગોવિંદ મુસજે, પ્રિતિ રસ કસ ખસ બની સહુ અંગે,
સજડ ગાંઠ ગંઠિત સુત કાચે—

(૨૯)

વળી શિખામણુ સાર, (૩) કોઈ કરશે ન નાર બીજી વારકી
પુરા પસ્તાશે યાર, (૩) બાર ખેશે, થશે નાર પારકી,
ધરડા બનશે ગમાર,
કોઈ ગણશે ન કાર,
માથે મ્હેણાનો માર,
ખરે મુવા પછીય દુઃખ નાર્કી—
પળાએ ધૂળ, બૂડે કૂળ, સાચુ શળ, વઠે મૂળ,
છૂટાંચે લે જીવ પ્રેતસારખી—

(૩૦)

રમર શર ન માર, હુંહું અખળ નાર
બની અતિ લામાર, કહુંહું હારી

(૨૩)

ઠરે કોણુ બહાર, જખું વર વર વર
તવ શરની આગ, તખતી અથાગ
બળું હું અભાગ, કોણુ દે દારી
બૂમિ આપ માગ શમું સરસરસ.

(૩૧]

તવ હૃદય શોક સખી દેને તું સમાવી સખિ મારી
કહે કેમ ગાભરી બને છે બહેની આવી
નથી શકતી હું જરાયે સખિ શાવી--
આ બળે કાળજી બધાતું તને બાળી,
વિરહ વનિહ સખિ નાંખે મને બાળી
જરા ધૈર્ય ધર, મને દે ટેકા તું લાવી--
અધર આંખ બધો શીકો પડિયો તારો
બતાતાં હાય તેતું માન કરજીજ હાથો
બાતું રિથર, -દેતું મુજ ચિત્તયોર ઝટલાવી--

(૩૨)

અણખી કથી જાણી હુશિયાર, વાહ હું કેવી બની ખખડદાર
આતા જાણીમી દક્ષણુ
સાદ્યો, કાપડુ, ચણીઓ પહેરતી બ્યારે મુજરાતણુ નાર
દક્ષણુ હોઉનમી નેસતે સાડી ચોળી નખરેદાર--
કલ્લાં, તુશી, કાંઠો પહેરતી પગમાં કુલાંતી જોડ
જુદ, રાખડી, ને કેતક કેવડો, નયની મુજખેદાર--

(૨૪)

(૩૩)

હશે ક્યાં અરે મિત્ર તું આ સમે, વિયોગાગ્નિ આ દેહને બહુ દમે
પડે ચેનના ચિત્ત યોગમ ભમે, કંઈ હાય શું જોથી વૃત્તિ શમે
હતો તુંજ હું ને હું તો તું હતો, અતિ છાતિ તે પણ મને સોંપતો
અરે આખરે તે ગયો પરહરિ, દયા દિલમાં તું ન લાગ્યો જરી.

(૩૪)

કર્યાવિણુ કાળાં ને ઘોળાં, મળે ના રાજ્યસુખ બહોળાં;
કર્યાવિણુ ઉંઘાં ને આડાં, મળેના મોજનાં ગાડાં— કર્યાવિણુ કાળાં.
કોઇના છાના કોઇના જાહેર, લેવા બહેલા પ્રાણ;
નાકવાળાને નહિજ છોડવો, કરવો કચ્ચરખાણ— કર્યાવિણુ કાળાં.
જો જોરાવર શિરપર આવે, થવું સાવ શીયાળ;
ચોટ ચુકાવી પછીયિ—ચિત્તા પેરે ભરવી ફાળ— કર્યાવિણુ કાળાં.
ઝાલ્યા ડમરા થઇ જાહેરમાં, વદવી મહોટી વાત;
નજર કરી નિજ સ્વારથપર ના તેપર ધરતી લાત—કર્યાવિણુ કાળાં.
જાહેર રીતે પ્રજાપ્રિયને, ધરવો ઉંચે સ્થાન;
સાગ સાધિ પછિ મૂર્ખ ઠરાવી, પછડવો નાદાન— કર્યાવિણુ કાળાં.

(૩૫)

નિજ મિત્રની સેવા કરે; આગ્યો પ્રસંગ ન પરહરે;
જીવ અર્પિ આત્મ સુખે ઠરે; સંસાર ફળ લઇ સંચરે— નિજ.
માનવ તન્ન નહિ નિત્ય છે; મરવું અરે એ રીત છે;
સાર્થક કયું જીવિત છે; જો ધર્મને માટે મરે— નિજ.
સ્વારથસહિત જો પ્રેમ છે; તે શુદ્ધ સાચું હેમ છે;
સુખ ઉભયની એ નેમ છે; તેને તત્ત અર્પણ કરે— નિજ.

(૨૫)

(૩૬)

છમેલી માલન ભર જોયન, ચમેલી ખીલ રહી જોયન;
 પુત્ર નાઈ જૂઠાં ઐર ગૂલાબ, ચંપા સિ આઈ ભરકે છાંય;
 રંગિન જડકો દાર સિંગાર, કમલ દાઉઠી અજળ બહાર;
 દાર ગુચ્છ ઐર કલગી છડી, ગુંથ ગુંથ મેં આન ખડી;
 હૈ કોઈ ભંમર ભોગી સરદાર, સિન્ને પૂલકો કડે પુકાર;
 દિલકી પુરે મુરાદ, રહે જ્યોં યાદ, હમારા ચહી મુખન;
 દેખો મેરા ગુલબદન—છમેલી.

(૩૭)

તેરે દીદગ મેં બેતાબુ રહા, અય શમારહ મેરા તું કહાં ન રહા
 તેરે દીદગ મેં દીવાના રહા,

જ્યોં મિરલે શમચ પરવાના રહા;

જરા આન તું મુખડા દિખાન, શમારહ— તેરે.

તું હૈ શાને શમસ તું હૈ માહેલકા,

તેરી અખતરે ચસ્મ હૈ તેગે જદા;

મકતૂબે અશાક તૂને કિયા, અયમાહેલકા, અયમાહેલકા—તેરે

અંક ૩ જો

(૩૮)

કુદો નાયો હો ભાયલા આણુંદ આચળ થાયલા

ખીટે મુકોલા નાલ, હોડી લાંગરલા દાલ,

તારી પીતાં હવેણો ઉઠાયલા—કુદો.

પાગે ધુધરાનિ માલ, વાગે તુંગડવર તાલ

આછીમાંછણ માંછી મળાં ગાયલા—

કુદો.

(૨૬)

(૩૮)

ભારી ભારાં નારી ચરિત્રોનાં હામ
 જળે જગત હારી (૨)— ભારી.
 ધરના પરણાને પર હરિ આવી
 વિધ વિધ વેશો ધરિયા, વરિયા બહુ,
 ધાર્યું કયાંની ધરું હામ— ભારી.

(૪૦)

નચિ સંચ કપટથી ખટપટ કરી જટપટ અટકાવ કું (૨)
 અટપટિ અવ નચિ અચલ અકલ કલ તન મનથી મચી (૨)
 મને ઉગ્રીને જવા શું ચોર એ પાગે
 જીતે શું મદં મદં તુલ્ય અમારી સામે
 પ્રીતિ નપેશ જમ તો દગા તણે દામે
 હું બાંધુ મુરકે ટાટ કે હરે તે આ કામે
 (૪૧)

નાથા થાના મદન, થાના મદન, થાના મદન
 દયા હીન, મયા હીન, કૃપા હીન, હું છુંદીન
 દીન, દીન, સરર, રરર રરર રર
 આવે આવે આ, આવે આવેઆ, તારાસરો આ—નાથ
 શરમારે, તન આરે, જર જર જર ચરરર
 (૪૨)

કંથ કિરિટ વિના અવર ન માનું હું (૩)
 નેણે ન માનું હું, મુખ ન વખાણું હું
 સ્વપ્ને કદાપિ એ, મનથી નખાણું હું—કંથ.
 ભગવાં ધરી કાયે, માલ ધરિ કરમાયે
 આખી ઉમર ગાળુ જપિ સાંજ બહાણું—કંથ.

(૨૭)

(૪૭)

કુંવારી ગાળું રે હો જન્મ હું ગાળું રે હો
 વતકલ સકલ ધર તન ઉપર
 ભરમ ધારી વસુ વન વન વન વન
 કરી તપ શોસુનિલ મમ તન મન—કુંવારી.
 માન સાન મન માન વિસારી કુખી પ્રીતિ જ્ઞેગમાં

(૪૪)

હું પાપણી અભાગિણી વિનાશકેરૂં મૂળ
 અનેક થોષ જંગમાં હું કાળ મળ્યાં ધુળ—
 નસુખ મારૂં સિદ્ધ થવા કેરી ખાતરી,
 તથાપિ વીર સ્તન જાય છે રણે ખરી—
 પતિ તણા સુયોગની, ન આશા સુખ ભોગની
 તથાપિ વીર ભોગની, આદુતિ આદરી—

(૪૫)

શોક વૃથા નવ કર સખિ મારી સર્વ લહે છે ધર્મજ ધારી
 દોષ તહો શો સહિયર તારો, શિદ વિશ્વકારણ કાળજ શારો.
 તો નિજ દુઃખ લે શીદ વધારે, અણુસરણ પીડા કર ધારે—
 સ્વાર્થ નથી અહીં કોનો શાણી, ક્ષત્રિય કુટે ધર્મ પ્રમાણી—

(૨૮)

(૪૬)

ધટ્ટ કૃપાથી શુભ લાગ મળિયો આજ (૨)

શૌર્યે દાખુ, નામ રાખું, આખું,

ધટ્ટ

અમય આપું રસિકા પિતાર્ય,

કરિ-શીઘ્ર વહાર, કરું અરિ સંહાર, કરિ કરિ પ્રહાર,

કરિ જ મ હૃદયાર હું

ધટ્ટ

(૪૭)

વીર જંગમાં જોશ અંગમાં, શૈર્ય રંગમાં, શત્રુ ભંગમાં;

શંક્ર વ્યૂહમાં અરિ સમૂહમાં યુદ્ધ ગાનતાનથી, ખડગને કયાનથી

શત્રુ સૈન્ય મારિયે, વિજય માલ ધારિયે. અજર

અગર સુજશ ધરો—વીર જંગમાં—

(૪૮)

સખિ સોનાનો સૂરજ રાજેરે, ખાસ ચાંદીનો ચંદ્રમાં જાજેરે

એવાં ક્યાંથી સુભાગ્ય ? આવે લાખેણો લાગ, -ક્યાંથી હોય ?

પ્રભુ કૃપાથી આજ મુજ પૂજેરે, — સખિ

નયને વચને ભૂષણ રચને ભભકે કચને વહાલી

ક્યાં પુણ્યથી પતિને રીઝવું સુંદર શયને વહાલી

પ્રભુ દેશે-દેશે, -દેશે, એ સુખ ક્યાંથી ? પ્રજા આશની બેલી,

જગપતિની ગતિ કોષ કળે નહીં, સુખી ચમકે સખિ વહેલી

ક્યાંથી હોય ? —સખિ સોનાનો સૂરજ રાજેરે

(૨૫)

(૪૯)

દેખો દેખો બિજરિયાં મિલિ ધનરી, મિત્રિ ધનરીરે—

જલ્લતી બિયોગસે, મિત્રન રસિલી (૨)

ખાલી કેસી હરિ યાલી સખમન બનરી—દેખો.

(૫૦)

જય જય ચિન્મય નિર્ભય અવિત્રય યોગીશ્વર યોગેશ,

કરિવંદન ત્યજ્યો કલેશ, હૃદ્યો ધરી ધર્મ હમેશ--જય.

સડ વળ્યો સન્મતિ પામે, સતિપતિ પદમહી મહિ જામે,

જલ પણ મલ વિષ્ણુ મહિ પણ થાઓ સુજનો સુખિજ વિશેષ

આદ્ય ક્ષત્રિય વૈશ્ય અને સડ શુદ્ર થઇ શુણી સેવિત્વદેશ

જાતિ તમે શુભ પ્રાતિ સગ્ને સુ વિચાર પ્રચાર તણો સડ જશ-જય

મિનતિ એ ઉચારી, ઉરે લિજે ઉતારી,

તમારી ઓથ ધારી, સદા લિજે ઉદારી. જય.

સમાપ્ત.

